# DOCIMASIAM, SIGNA, CAUSAS, & NOXAM
## VINI LITHARGYRO MANGONISATI

26

## Des mit Silberglette verfälschten Weins.

Variis Experimentis Illustratam,

LOCO DISSERTATIONIS INAUGURALIS

DEO T. O. M. SUPREMO AUSPICE,

*Ex Decreto & Jussu Amplissimi Collegii Medici.*

PRÆSIDE

*VIRO Nobilissimo, Amplissimo, Excellentissimo atque Experientissimo*

DN. JOHANNE ZELLERO.

Med. Doct. Praxeos, Anatomiæ & Chirurgiæ Prof. Publ. Ord. Serenissimorum Würtemb. & Oeting. PRINCIPUM Consiliario & Archiatro, Facult. Med. h. t. DECANO Spectatissimo.

DOMINO SUO PATRONO, PRÆCEPTORE, PROMOTORE & COGNATO PERENNI PIETATE DEVENERANDO.

PRO LICENTIA

Ad SUMMOS in MEDICINA Honores & Privilegia DOCTORIS legitimè adspirandi,

*IN AULA NOVA*

Die XXIII. April. Anno MDCC VII.

Solenni & placido Eruditorum Examini subjiciet

M. IMMANUEL Weißmann/
Waiblingensis.

---

*TUBINGÆ,*

Typis JOHANN-CONRADI REISII.

VIRIS

*Nobilitate, Officiorum Amplitudine, Ordinis sacri Dignitate, Doctrinæ Excellentiæ, Famæque Splendore maximè Conspicuis,*

DN. JOHANNI ULRICO Pregizer / Phil. & J. U. Doctori Perinclyto, Serenissimo Würtembergiæ Duci à Consiliis Justitiæ, Dicasteriique Assessori Gravissimo.

DN. JOHANNI BURCKHARDO Mögling / Medicinæ Doctori Celeberrimo. Serenissimo Principi Aulæque Würtembergicæ Medico longè æstimatissimo. Practico felicissimo.

DN. JOHANNI EBERHARDO Knollen / Diœceseos Bieticanæ Superintendenti Speciali, Urbisque Pastori Meritissimo, Gravissimo.

DN. M. CHRISTOPHORO TOBIÆ Santstetter / Ecclesiæ, quæ Kornwestæ est, Pastori Vigilantissimo.

*Dominis suis Fautoribus, Promotoribus Cognatisque humilimo obsequio & pietate devenerandis*

Pagellas hasce Inaugurales

Animo devinctissimo manuque devotissima

Offert & Consecrat

M. IMMANUEL Weißmann / Medicinæ Doctorandus.

Σ. Θ.

*Equidem mens erat, Hanc, quam supremis, ut ita dicam, digitis tactam jam sistimus*, Dissertationis Inauguralis, *Materiam fusius excutiendi, atque variis experimentis, non ab Uno hinc inde Artis* Antistite *curioso non minus quàm felici specimine factis, clarius illustrandi, idque eò magis, quò plus Labes quædam* Epidemica *non tàm ægrotantium viscera, quàm medentium animos hactenus torserat, imò quosdam vina noxiâ dulcedine adulterata bibere solitos letho dederat, & funere merserat acerbo. Non licuit autem illud præstare,* partim, *quod varia nobis intervenerint negotia,* partim, *quod nimis citò* Solennitatis Doctoralis *dies indictus sit. Coacti hinc fuimus in Compendium omnia redigere, atque brevissimis exequi, quod prolixius* Lectori Benevolo *sistere volumus.* Faveat DEUS T. O. M. instituto nostro.

## CAPUT I.

## *Recensens Phænomena.*

§. I.

Temerè satis, ac infausto specimine repetitæ fuerunt præterito anno 1705. quô propter aëris inclementiam nec uvæ maturitatem, nec vina dulcedinem suam erant adepta, pestiferæ illæ fraudes vinosæ, die Wein-Verfälschungen/ quæ ante duo, & quod excurrit, lustra ob eandem vini immaturitatem & austeritatem *Sueviam* nostram permeârunt: prius autem istæ jam à plurimis abhinc annis imò seculis circa vina factæ sunt, affirmantibus id Recessuum ab annis 1487. 1498. 1500. 1548. & 1577. ab Imperatoribus factis promulgationibus. Videantur quæ in E. N. C. Dec. 3. A. 5. & 6. Obs. 261. à Celeberrimo Dn. D. *Reiselio* jussu SE-

RENISSIMI typis excuſa ſunt; Quos Receſſus ſi cui libuerit integros, eosque ab erroribus typographicis correctos, unà cum *Cunr. Celtis primi inter Laureatos Germanos Poetæ* gravi invectiva in vini corruptores adſpicere, leg t JCtiſſimi Dni *Joh. Phil. Dattii, Conſiliar. Würtemb.* fol. 632. usque 639. in Voluminis Rerum Germanic. Noviſſ. de Pace Publ. lib. 3. cap. 14. Non autem in ſola noſtra *Suevia* artes hæ malignæ reſurrexerunt, quibus vina acida, aſpera & auſtera ad bibaculorum palatum nebulones accommodarunt, ac lithargyrio & Marcaſitâ edulcorarunt; Sed & eodem planè tempore, anno ſcil. 1695. eâdem penitus methodo, eodemque infelici ſucceſſu parilis fraudulentia in aliis vel Regnis, vel Regionibus obſervata fuit, in *Galliâ* præſertim, (cui aliâs natales ſuos dicitur debere,) ac *Lotharingiâ*, ita ut Rex qui nec minores circa vina fraudes fert, diras contra ejuscemodi Impoſtores pœnas Capitis exercere, & ad triremes relegare illos coactus fuerit. Nec ab his mangoniſationibus *Auſtriâ*, nec *Franconia*, nec etiam loca *cis & trans Rhenana* audiebantur immunia.

§. II.

Tutius aliàs inclementioribus iſtis temporibus vina acida & aſpera edulcorare nonnulli ſtuduerunt, paſſulis nempe, ſaccharo, aliisque aromatibus, quod, licet non cum periculo hominum fiat, non tamen ſine fraude ſuccedit, dum vina acida divendere pro generoſis cariori pretio conantur. Alii vina nobiliora dulcia reddunt, muſtum à fermentatione impediendo, quæ vulgo Gefangene Wein dicuntur; qualia ſunt *Gallica*, die Frantzwein/ quæ Angliæ, Belgio præprimis, atque Regnis Septentrionalibus pro potu ordinario inſerviunt, in loco autem ſuo natali talem ſaporem non habent. Hæc vina cum tenuioribus noſtrates miſcent, ut majorem ipſis gratiam atque dulcedinem concilient.

§. III.

Maledictum verò illud artificium eſt, quô deteſtando conamine, ac temerario auſu lithargyrii vel Saturni ſaccharo, vel Vitriolo vina immatura, acida, & auſtera grata atque dulcia reddunt, & ſub iſta dulcedine fictâ generoſiora illa ac fortiora quaſi exhibent.

§. IV.

Præſtant hoc variis modis. Nonnulli, teſte *Brunnero* in E. N. C. A. 4. D. 3. Obſ. 92. lithargyrium in ſubſtantiâ vinis immittunt. Bismuthum alii huic addunt, absque, vel cum tæniis ſulphuratis. Alii Tincturam inde parant, ac certâ doſi vinis illam immiſcent. Diu autem vina hæc hoc modo infucata dulcedinem & ſuavitatem ſuam non retinent, ſed ſpatio 3. vel 4. menſium

fium illam vel dimittunt, vel tenuia admodum evadunt. Jubent hinc impostores, ut, quantocyus fieri possit, vendantur.

§. V.

Turbæ & symptomata, quæ ab adulterato hoc vino moventur, varia sunt, pro diversitate temperamentorum, naturæ roboris, vitæ generis, quantitatis haustæ, atque continuationis. Qui eo sese ingurgitarunt nimium, dolores capitis enormes passi sunt, deliria, furorem quasi maniacum, atrocioremque longè, ac ab alio meri potu nimio, & ad ebrietatem usque hausto fieri solet, diutius multò durantem, pectoris & præcordiorum gravitatem, dolorem, tussim & febrem. Quibus potus hic vel quotidianus, vel frequentior est, non tamen adeò largus ad inebriationem usque, illicò quidem exinde non læduntur, sensim autem sensimque varia experiuntur mala, quæ cùm ab initio levia sint, neque curant, neque animadvertunt; successivè autem dolorem hypochondrii sinistri, ventriculi gravitatem, inflationem & tabem sentiunt: Alius robustior pariles stomachi dolores, tolerabiles tamen sustinuit, ab initio mox cessantes, mox redeuntes, dolorem gravativum circa præcordia, de quo tamen primis annis graves querelas agere noluit; Huic asthma successit perpetuum, certis temporibus suffocationem minans, non nisi largissimis & frequentioribus cedens Venæsectionibus: Intermedio tamen tempore respiratio facilior erat, ita ut operæ suæ vacarit. Crevit autem Asthma, pedes intumuerunt, evanuit appetitus, corpus à parciore pastu multo sudore diffluxit, vinum etiam generosum tolerare non potuit, pectus aquâ replebatur, donec rupto ventriculi posticam mediam & sinistram partem occupante abscessu, non autem nisi post mortem cognito, sanguineq; cum multo pure rejecto obiit. Alius ab eodem potu frequentiore, non tamen exorbitante, in tormina levia ventriculi incidit, quæ, postquam sese inebriasset, elapsis post aliquot horis adeò acuta fuerunt reddita, cum tanto ardore, quasi continuus ignis ureret in ventriculo, ut vix eadem tulerit. Febris hinc accendebatur continua, cum deliriis, perpetuo ventriculi ardore, & dolore certi alicujus spatii in sinistro hypochondrio, (quod præ dextro solet affici,) magnitudine quartæ partis floreni, constante ad hunc usque diem, licet nunc mitior longè sit, per decem jam menses durante. Diu miseram vitam æger traxit, totus contabescens, melius tamen nunc ab aliquo tempore degens. In *Vietore*, qui exitialem & diabolicam hanc artem benè calluit, atque ante duo jam lustra, cum multorum nece ac damno, nescius forsan tùm, num adeò maligna sit, exercuit, eamque præterito anno 1705. repetiit: Istius tamen tàm seriæ ac severæ Prohibitionis optimè gnarus, ac tantam stragem inde illatam, tantaque mala abeâ

inducta fuisse, (postquam cognoverunt Medici, illam tot symptomatum causam esse, & originem, atque hinc in Caupones & Oenopolas severissimè inquisitum fuit, utut alii transfugæ vitam salvârint suam) nihilosecius pagos hinc inde dolo malo permeavit, cauponibus tincturam suam, tanquam innocens medium & mixturam, in se humanis Corporibus non damnosam, cum additamento, nî misceatur & bibatur nimium, dolosè, & sub variis speciosis prætextibus dedicavit, obstinatè extulit & obtrusit: at at ob nefandum id scelus præprimis propter vinorum totupliciter commissam falsificationem & damnosam istius artis disseminationem elapso anno Capite plexus sectioni publicæ (*jussu SERENISSIMI DOMINI DUCIS NOSTRI, qui singulari Gratia in studia tot quovis anno nobis cadavera concedit, atq; suis advehi sumptibus curat, quot ab IPSO submißè petuntur; pro quâ DUCALI CLEMENTIA publicas IPSI atq; humilimas gratias dicimus, & omnia prospera TANTO PRINCIPE Digna vovemus*) subjectus fuit, in quo sequentia fuerunt observata: Ventriculus erat inflãmatus, potissimũ in sinistrâ parte: Hinc omnia vasa Capillaria, quotquot ibi existunt, turgebant sanguine, adeò inde conspicua, ut ceram illis injectam fuisse putasses, absque tamen corruptione substantiæ, ejusque corrosione. Intestina cernebantur salva, & quidem tàm duodenum cum reliquis tenuibus, quàm crassa; Glandulæ eorum erant naturalis magnitudinis, æquè ac illæ in Mesenterio, ut nec minimus in illis tumor visus fuerit. *Vasorum lacteorum* ramificationes in intestinis succo lacteo seu chyloso tumebant omnes adeò nitidæ in toto jejuni ac fere Ilei decursu, ut cujusvis ramuli majoris ex dictis intestinis versus pancreas Asellii egredientis (qui innumeri sunt æque ac sanguivehi) origines capillares eodem modo, ac vasorum sanguivehorum extremitatum ramificationes multivariæ per felicem aliàs ceræ injectionem conspicuæ egregiè videri potuerint, & ultra mensem ita perstiterint. Chylus in illis erat difficulter mobilis. Maleficus parum edit, neque ipso executionis die, neque antecedentibus; hinc & ventriculus & intestina tenuia chylo & excrementis observabantur vacua. *Lien* erat putridus eâ parte, quâ ventriculum respicit ad medium usque Corpus suum. *Hepatis* (quod admodum intumuit & ad lienem usque exporrectum fuit, cui etiam adhæsit,) pars concava colorem habuit lividum & cœruleum, absque tamen corruptione. In aliquibus *pulmonum* partibus, ut & in *plevrâ* variâ apparuerunt *inflammationum* stigmata.

§. VI.

Cæterùm communissima & frequentissima symptomata à vino isto produci solita fuere Colica convulsiva, tussis, asthma, halitus stercoraceus,

alvi

alvi constipatio, paresis, arthritis, & tandem convulsiones, quas mors excepit ægrotantibus dolorum sævitie consumptis atque emaciatis. Variant autem illa, nec omnia pro subjectorum aliarumque suprà memoratarum circumstantiarum varietate uno modo sese habent, ut quivis Medicus præter consueta & familiaria quoque particularia observaverit; *Vicarius* in E. N. C. Dec. 3. A. 4. Obs. 100. hæc notavit: *Omnes, quotquot biberunt, constrictionem gulæ & compressionem, dolorem, ac ulcerosam dispositionem,* (ut sibi ipsis videbatur) *ventriculi ac præcordiorum patiebantur, quibus accessit, nescio, quæ Colica & circa Ventriculum & circa Umbilicum, hinc & excrementa in scybala cogebantur, conquerebantur multoties de flatibus molestis, qui tamen nec sursum, nec deorsum efflabantur, excepit priora symptomata vehemens & inanis tam dejiciendi, quam urinandi conatus & tenesmus. Urina penes tincta erat, ac continuo turbabatur. Pulsus erat durus & tardus, æqualis tamen, flavescebat albugo oculorum, genæ solæ rubebant, facies cætera virorem judaicum præ se ferebat, siccescebat os, ac vomituriebant, anxiique insigniter toto temporis decursu erant, quam anxietatem adauxit horrida & insignis Cordis palpitatio.* Eadem signa & symptomata etiam apud *Gockelium* & *Jægerschmidium* reperies. Multi tamen, imò innumeri ab eo læsi non fuerunt, utut ad ebrietatem usque illud hauserint: Alii leviter solum.

§. VI.

Excusavit autem lithargyrium in vinis eo mangonisatis insigni verborum pompâ Medicus quidam Hafniensis SEERUP. in *Triumpho suo Lithargyriatorum*, seu disputatione Medico-Chymica eruditissima sanè, multisque experimentis tàm propriis, quàm ab Authoribus collectis refertâ, quâ saccharum ♄ni à *Joh. Victor. Jægerschmidii, Medici & Physici tùm Ulmensis, nunc Giengensis* animadversionibus in tractatu, cui titulus est, Der in denen durch die Silberglette bestrichenen Weinen verborgene/ nun aber entlarffte ♄ius, contentis vindicare magnoperè allaboravit, atque contendit, omnia ista mala à vini hujus potu observata non à lithargyrio, sed ab ✚do potius austero vini immaturi provenire, insontem ♄num accusari, ac morbos istos falsò illi adscribi, idq; ex sequentibus rationibus, quas ex disputatione breviter recensebimus, cum in paucorum manibus illa versetur. Scilicet, quod eadem symptomata, & quidem Colica, quæ communissimum constituit, & à lythargyrio deducitur, ab acido austero vini nondum maturitatem nacti, sint derivanda; quia ipse *Jægerschmidius* in affectibus Colicis producendis acidum in vino latitans ex *Drawizio* de Scorbuto, *Sennerto* & *Helmon-*

*montio* recensuerit, & *Theodorus Zwingerus* in E. N. C. Dec. 2. A. 6. p. m. 497. colicam in juvene cum motibus convulsivis ex vino nimis acerbo & austero immodicè ingurgitato observaverit; *Waldschmidius* in Monit. Medic. colicæ habitualis & endemiæ ex vino acido oriundæ meminerit; & *Boyle* de utilit. simpl. med. p. 162. colicam famulorum textrinæ Magistri copiosis aceti vaporibus in ipsius opere adhibitis adscripserit, ac *Wepferus* hanc integra monasteria invadentem ab austero vino albo in E. N. C. Dec. I. ann. II. obs. XXXIX. deduxerit. *Alvi constipationes* nasci ob vinorum acidorū vini adstringendi maximam fluida coagulantem, ut albuminis ovi à Spiritu salis, lactis à succo Limoniorum, ♀to & spiritu salis; Infringere acida vina vim purgantium, teste Linearum Medicarum Apelle-Medico *Riedlino* Lin. Med. X. ann. 1697. mens. April. Menses inde sufflaminari; *Tabem* provenire ab illo ob denegatam benè nutriendi facultatem, teste *Galeno* de succo bon. & vit. Cap. II. Oriri artuum dolores ab eodem vino ob vermes copiosissimè in eo scatentes; evincere id omnia Medicamenta Anticolica, *Jægerschmidio* familiaria, oleosa scilicet, vinum adustum, vomitoria, terebinthinata, chalybeata, Cinnabar. & ☿rialia, tanquam anthelminthica. Porrò, quia *Jægerschmidius* ex Dioscoride lithargyrum venenosæ naturæ esse dixit, & quod ex hoc capite dicta symptomata producere debeat, illum rejicit, ceu rei metallicæ ignarum, quod exinde elucescat, quia ☾am materiam lithargyrii statuat. Nec admittit argumentationem à fumis vel hujus vel aliorum metallorum, ad eorum naturam venenatam concludere, cùm nec vinum; nec Carbones; nec Candelæ; nec sulphur venena sint, utut eorum exhalationes vel suffocent vel convulsiones patiant. Nec procedere id, quod referente *Borello* ex nimio sacchari ♄ni usu quidam paralyticus evaserit; & observante *Riedlino* maniaca inde contabuerit. Lin. Med. ann. 1695. mens. Maj. lin. 31. cùm aliud sit usus, aliud abusus, hocque modo optima fieri pessima possint. Nec exitium afferre ♄ninis observationes Practicorum, e gr. Timæi de Guldenklee/ qui libr. 7. de morb. malign. & venenat. Cas. X. narrat, figulum, quotiescunque in fictilibus incrustandis occupabatur, in dolores intestinorum vehementissimos incidisse cum præcordiorum insigni angustiâ & respirandi difficultate, membrorum tremore, totius Corporis, maximè verò articulorum debilitate. Nec *Waldschmidii* observationes quid obtinere de figulorum quorundam contracturâ & paralysi, eorumque colore faciei cadaveroso; & figuli cujusdam uxoris arthritide, cum ipse *Timæus* plumbum strenuè vindicet, quod crudum & integrum intra Corpus sumptum nil damni inferat, & incommoda hæc potius à ♄no usto, & in pollinem re-

dicto

dacto nascantur, figulisque nil horum accidat, si plumbi liquore convenienti subacto & humectato sua incrustent fictilia. Denique à plumbo usto ad vinum lithargyriatum non felicius procedere consequentiam, quàm à ♀to ☿riali ad liquores hydrargyro affusos; indeque colligit, tantam noxam malè illi attribui; constare enim, quoad externum ejus usum illud Chirurgorum Columnam esse, uti omnes fatentur: Usum ejus internum satis felicem evincere eo debellatos affectus spleneticos ex acido oriundos, malum hypochondriacum, phlogoses Corporis subitaneas, Colicas à bile æruginosa, scorbutos, pestem, quartanam rebellem, pulmonum aliarumque partium exulcerationem, testibus *Ettmüllero*, *Grülingio*, *Glaubero*, *Dolæo* aliis. Propinari Aquam Saturni verminosis summo cum fructu, mortiq; proximos illam restituisse, docentibus *Harlæo*, *Dansæo*, *Welschio*. Leprosos curasse spiritu ♄ni *Hartmannum*; Hunc in maniâ *Paracelsi* specificum fuisse, atq; in gonorrhœa, variolis, omnibusq; inflammationibus internis optimè conducere, teste *Bateo*, *d'Avisson*, *Ettmüllero*, & *Dolæo*; Fortunatū Arcani Medicorum liderati, Amuleti ♃alis & ☿rialis Dni *Menonis Matthiæ*; Sudoriferi Magni *Fabri*; Optimi hepatici pilularum myrrhinarum D. *Petri Matthiæ* successum *saccharo* ♄ni, aliisque è *plumbo* præparatis deberi: *Ettmüllerum* restituisse aliquot hypochondriacos ♄ni Sale. Magisterium ♄ni *Mynsichti* secretum esse in phthisi, lienis affectibus, Colica & libidine ♀reâ. Augerique vim lihargyrii effluviis illis ☉lis & ☾æ, eorumque tantam vim esse, ut Spiritu Saturni cum calce Solis morti vicinos restituerit, multumque in paralysi, caduco & apoplexia præstiterit *Hartmannus*. Imò ad nobilitandum lithargyrium reliqua metalla ♃m, ♂tem & ♀rem in fodinis addere particulas, quæ in affectibus uterinis, mensiumque obstructionibus illum mirificè operari faciant. Nec sacchato Saturni obstructiones alvi posse adscribi, cùm referente *Anton. de Heide* in Observ. Med. ejus grana V. cum ocul. *69*. illas reseratint.

§. VIII.

A *lithargyriato* autem *vino* orta fuisse hæc mala & cruciatus non statim cognitum fuit à Medicis, sed plurimi vel doloribus relicti, vel neci fuerunt dati, donec nostris temporibus ante duo lustra non solùm, sed & proximè elapsis annis à pluralitate ægrotantium, &, quod illi solùm corripiebantur, qui vinum biberant, alii non, quibus cerevisiæ vel ▽æ potus ordinarius erat, deprehensum fuit ex vino ista provenire. Cœperunt hinc fraudes & dolos vinosos cauponibus & aurigis olim familiares in memoriam revocare, dolia aperire, & variè vina examinare. *In fecibus* reperiit

 *Gocke-*

*Gockelius* varias sordes viscidas & tenaces, ut Vietoris filius illa repurgare omninò abhorruerit. Evolv. ejus tractatus, die Wein-Kranckheit/ rc. dictus, p. 18. Alii pulverem gryseum, splendentem in illis deprehendisse asseverant. Ad Collegium Amplissimæ Facultatis Juridicæ hujus Universitatis allatum fuit vitrum, in cujus fundo sedimentum cernebatur quasi mercuriale, argentei coloris, & specularis nitoris, uti Excell. DN. PRÆSIDI relatum fuit. De fecum harum spurcitie, & quid ulterius in iis fuerit repertum videatur pluribus Magnif. atq; Excell. D. D. HARPPRECHTI, COM. PALAT. CÆS. Profess. & Antecessoris Celeberrimi Respons. Criminal. LXXV. Volum. IV. ubi tota Facti Species prolixè describitur.

§. IX.

Cùm autem non cuivis contingat dolia inspicere, in hospitiis præsertim & cauponariis, partim ab Authoribus, partim ex analogismo aliarum Operationum Chymicarum, ♁tionum & mutationum Saturninorū cum aliis, varia suppeditata fuerunt media ad cognoscendum in momento fucum. *Willisius* a. pharmac. rational. p. 2. f. 3. c. 5. p. m. 471. jam ante docuit solutionem lithargyrii in aceto destillato factam ab oleo Tartari per deliquiū affuso in liquorem instar lactis præcipitari. Et *Joh. Zwelferus* in Animadv. suis in Pharmac. August. pag. 300. *solutiones Aluminis* & lithargyrii se invicem ♁re, ut neutrum horum suas operationes proprias ritè exserat. *Gockelius* jussit infundere in vini lithargyriati ℥iij vel ℥IV. *ol. vitrioli rectificatissimi* à guttis X. ad XII. atque vinum mangonio spurcatum statim turbari, & albescere instar seri lactis statuit. Eundem in modum Excellentiss. D. D. *Rudolph. Jacob. Camerarius, Præceptor & Promotor meus Paterno cultu ætatem suspiciendus* nobis exhibuit in lectione publica schematismos vinorum lithargyro infectorum, quæ mediante *spiritu Vitrioli* & *oleo Tartari per deliquium* examini subjecit non sine naturalis coloris in vino immutatione. Ad explorandum hunc dolum in Ducatu nostro *liquor auripigmenti cum calce vivâ præparatus*, aut *lixivium calc. vivæ cum auripigmento* sumebatur, cujus guttulæ 5. 6. 7. vini lithargyrio falsificati ℥j. affusæ non solum illud valdè turbarunt, sed etiam colorem nigrum & atramentosum ipsi conciliarunt. *Solutio Tartari cum calce viva pauliſper calcinati* vinum adulteratum pariter turbat & præcipitat.

§. X.

Affusi autem hi modò dicti liquores omnes vel nullam coloris mutationem, vel non ingratam in vinis omni mangonio carentibus faciunt. *Oleum Tartari per deliquiū*, vel alius cujusdam *Alcali* conciliabit colorem aliquantulum

tulum rubicundum, aut potius flaveſcentem. Dictus auripigmenti liquor in debitâ, nec juſto majori inſtillatus doſi colorem naturalem non mutabit; nec Spiritus Vitrioli; aut ejusdem *oleum*; nec dicta ſolutio Tartari cum Calce vivâ, ſed vina inde cl ra, ſicuti ante affuſionem fuere, manebunt.

§. XI.

Ubi *Levior* in vino *tinctura*, vel parum *mangonii lithargyrii*. (quod ſæpiſſimè minuitur, & debilitatur frequentioribus vinorum trajectionibus ex uno vaſe vel dolio in aliud,) illud neq; Spiritus, neq; oleum vitrioli, neque ſolutio aluminis; neq; Tartari cum calce vivâ calcinati produnt; Nec iſtiusmodi vina, quæ vel ſubtiliorem, vel parùm Tincturæ adhuc continent, colores ab eorum inſtillatione immutant; Econtra ſolutio auripigmenti ea turbat, uti ab Excellentiſſ. D. D. *MÖGLINGIO*, *Sereniſſ. Ducis Noſtri Archiatro Experientiſſimo ac Feliciſſimo* edoctus fui, qui mihi retulit, *Ampliſſimo Dominorum ARCHIATRORUM Collegio VII.* vina fuiſſe expoſita, ſuſpecta habita, quorum pleraque à dictis Spiritibus & ſolutionibus planè nullam in colore mutationem ſubierint, ab affuſione autem hujus ſolutionis auripig. cum calce viva obſcuriora paululum, & rubicundiora fuiſſe reddita, alia magis, minus alia, prout ſæpius vel minus elutriata fuerint, & vel plus vel minus tincturæ continuerint; adeoque huic ſolutioni auripigmenti cum calce viva in examine hujus manconii plus dandum eſſe, ac reliquis recenſitis liquoribus. Quæ autem vina vel multum lithargyrii admixtum habent, aut ſufficientem quantitatem ad edulcorationem neceſſariam, illa quoque conſtanter dictum à ſpiritibus & ſolutionibus dictis experiuntur mutationem.

§. XII.

Recenter autem paratus hic auripigmenti liquor eligi debet, & ſumi ad vinorum horum examina, ſi effectum ſuum ſcrutatoribus exoptatum debeat præſtare. Vetus enim neque in adulterato, neque puro aliquam mutationem efficiet, in quacunque affundatur quantitate: Cùm è contrario noviter factus, & in majori juſtò doſi puro additus ſummè illud turbet, coloremque flavum inducat, qui vel difficulter, & tardius, vel facilius, pro diverſitate acidi vinorum in ſedimentum flavum præcipitatur.

§. XIII.

Utut autem *color niger & atramentoſus* infallibile ſignum ſit vini vel lithargyriſati, vel à Saturno infecti: non tamen ille nequitiam & impoſturam ſemper involvit & denotat. Nec ab atro colore certæ alicujus quantitatis vini in vaſe ſtanneo detenti, & per dictam ſolutionem auripigmenti tincti ad integra dolia licet argumentari,

§. XIV.

Deprehensum est, vina tenuia suspecta habita & in lagenâ stanneâ asservata, atq; ultra 3. septimanas ibi detenta, & quidem in digestionem posita in loco calido à lixivio sæpius dicto calcis vivæ cum auripigmento nullam planè in colore passa fuisse mutationem; diutius autem retenta demum ibi ab instillatione ejus in obscuro-rubicundum, & nigrum abiisse colorem: alterum autem planè non mutatum fuisse. Eadem verò, postquam adhuc essent asperiora, vasi stanneo commissa, (successu temporis enim vina ista immatura aculeos suos amittunt, & tenuia admodum evadunt,) in momento à sæpius memoratâ solutione auripigmenti atramentosa facta fuerunt.

§. XV.

Relatum fuit Excellentiss. Domino PRÆSIDI ante duo lustra in pago quodam hujus districtus Gönningen / dicto, vinum immaturum, acidum, austerum, valdèque tenue clarum è dolio emissum, & horas aliquot in cantharo stanneo asservatum intra breve temporis spatium nigrum contraxisse colorem.

§. XVI.

Alibi factum est ante annum & dimidium, quô vina jussu SERENISSIMI Nostri omni cura & solicitudine examinabantur, cùm Vir quidam probè aliàs vitæ & fidei vinum vendiderit, quod è dolio recenter emissum clarum quidem fuerit, aeri autem liberiori diutius expositum vel in vitro, vel in cantharo retentum obscurum colorem sponte contraxisse. Juramento semet obstringere vir voluit, nullum suis vinis se mangonium immiscuisse.

§. XVII.

Vina acida, austera & mordacia nihil lithargyrii habent, & hoc ipso ab omni mala suspicione sese liberant & exsolvunt.

§. XVIII.

Eadem vina immatura, aspera & acida pura ab affusione solutionis hujus auripigmenti nigrum colorem non induunt.

§. XIX.

In examine vinorum lithargyriatorum feces quàm maximè explorandæ, ignique fusorio subjiciendæ sunt.

§. XX.

Loco vini ob mangonium lithargyrisatum suspecti spiritus ejus, postquam illius copia amplius haberi non poterat, ab eodem vino destillatus, à solutione auripigmenti pariter colorem subnigrum contraxit.

XXI.

§. XXI.

Potissima Cura mali recentis & primorum symptomatum consistit in Vomitoriis, purgantibus, oleosis, lacte diu continuando, terreis ex bol. armen. terrâ sigillat. ocul. 69. Unicorn. fossil. balsamo Peruviano & Vulnerariis; Reliquorum, vid. *in disp. de Colic. paretic. Epilept. D.D. Rudolph. Jac. Camerarii.*

# Caput II.

## *Proponens varias observationes & experimenta, tanquam fundamenta, & principia ad explicanda phænomena eorumque causas reddendas.*

§. I.

Quæ sint principia atque elementa lithargyrii, nolumus ex Authoribus repetere, quò Benevolum Lectorem remittimus; Sufficiat dixisse, illud esse progeniem plumbi, atque variorum recrementorum auri & argenti, ex quorum coctione & despumatione, quæ mediante plumbo suscipitur, illud emergit, dictis his metallis puris supernatat instar spumæ, cujus intuitu hinc vernaculâ nostrâ Silberglette audit. Potissimum ergò, quod continet, à Saturno habet, atque hinc facilè in illum reducitur. Sociantur tamen ipsi, & accedunt variæ exhalationes metallicæ, Salia, imperfectiones & recrementa, de quorum natura participat. Cùm autem concretum plumbeum sit, ex illius quoq; principiis constare nemo ibit inficias; quæ autem illa sint, aut an tradita hactenus sufficiant ad effectus ipsi imputatos demonstrandos, meritò quæritur. Si Chymicos sequimur, communiter in illis deprehendimus Saturnũ constare ex partibus terrestribus, gaudere particulis alcalicis, ☿rio, sulphureis autem exiguis. Vid. hac de re *Schrœd. Frid. Hofmann. in clavi Pharmacent. Tachen. Barckhausen; & E. N. C. D. III. Ann. V. & VI. p.* 604. ubi plura deprehenduntur; Acoris hinc expertem illum esse, salia acria corrosiva partium Corporis externi absorbere, unicèque ulceribus opitulari, reliquis omnibus frustrà adhibitis asseruerunt. Practicos autem si consulimus, concludendo ab effectibus à Saturninis observatis ad illorũ principia, unanimi ore tàm veteres, quàm recentiores dicunt, refrigerare illum, adstringere, repellere humores æstuantes, incrassare, coagulare; Alii exulcerare, inflammare, & rodere, qualia ab acidis fieri experimur. Prædicantur autem hæc non solùm de variis Saturni præparatis, verum etiam de ipso plumbo; quod neque ignis vim, neque aceti corrosionem sustinuit, ut itaque externo accedenti acido, cui alias istiusmodi effe-

ctus adscribi solent, tale attribui nequeat, prout hoc egregiè patet ex Observ. *Fernelii Cap. VII. de Lue ♀reâ p.m.* 257. ubi arthriticum introducit, cui Empiricus quidam plumbi pulverem propinavit, atque spatio 15. dierum sesquilibram sumi curavit, à quo dysenteria crudelis, febri stipata exorta fuit cum gravissimis non solum ventris, sed etiam ventriculi torsionibus, dissolutione, cruciatibus, ejusque quasi incendii interni molestissimo sensu & dolore, ut nec blandissimum tactum ferre potuerit; quæ ingerebantur, vel in plumbeum nidorem, vel in mucorem tenuissimum versa mox removebantur, tantaque ructuum & flatuum copia edebatur, ut omnia in flatus abire viderentur. Alvus claudebatur, appetentia cessabat omnis, Corpus reliquum ictero fœdatum erat. Eadem recenset *Jul. Palmarius* à plumbi pulvere in musculis sacchari loco usurpati cum gravissimis subsecutis symptomatibus *c. 3. de morb. contag. c. 5.* Symptomata hæc ab aliis quoq; notata, & à ♄niis inducta sine dubio occasionem dederunt veneratoribus, parandi ex illis venena sua lenta, ex quibus famosissimæ illæ aquæ vel pulveres constant, docente Heuchero *in disputatione sua de Mithridate, sistente præservationem Principis à veneno, Respondente Cardilucio, Erudlium* certo asserere, quod lenta illa *Gallorum, Italorumque* venena, qualia *Poudres de Succession* vocantur, Saturninis concretis suam debeant originem. Novit ille Operatorem quendam Chemicum, qui in Bohemiæ confiniis Magnatis cujusdam Laboratorio præest, & jussu illius multum in exaltandis & moderandis venenis consumpsit sudoris & operæ. Ab hoc verò non semel fatente intellexit, ex ♄ni Saccharo cum additione volatilioris cujusdam corrosivi parari posse lentissimum venenum, quod canibus aliisque animantibus propinatum, eadem insensibiliter, citra omnia violentiora symptomata, post decursum aliquot septimanarum, aut mensium valeat enecare. Confirmavit hoc Excellentiss. Dnus PRÆSES, mihique retulit, se 4. istiusmodi venenorum lentorum descriptiones vidisse, quarum quamlibet ♄nus ingrediatur, paucis additis aliis acidis, acribus, in exigua tamen dosi, ita, ut in quavis ♄nus basin constituat. Asseruit alius ex cerussâ dictum *La Poudre de Succession* additis aliis certo parari, ut inde ex collatione plurium similium de illo dubitare amplius non liceat, rationique admodum conveniens esse pronunciet modo citatus *Heucherus in dictâ disputat.* quia saccharum ♄ni, (quod in curandis gonorrhæis aliàs laudabile medicamentum sit, maximâ tamen cum cautione à Medicis praxin exercentibus dandum esse moneat,) subtiliores particulas acido-corrosivas habeat, quæ cum terrestribus junctæ erosiones hinc inde in visceribus relinquere, circulum humorum sufflaminare,

nate, obstructiones producere, atque eo ipso totum Corpus ad marasmum incurabilem ac lethalem disponere debeant. In genere vim Emeticam cuncta saturnina habere docet *Langius* part. 1. pag. 346. in Operibus suis Med. Non autem solùm internè *plumbum*, aut ejus præparata adeò periculosa sunt, sed etiam externè adhibita valdè suspecta, quanquam hactenus, cùm citra violentiam effectus suos præstiterint lentè, talia credita non fuerint. Cerussa sine ullo discrimine in inflammationibus, æstu & intertrigine aspersa fuit; constat autem, quod si diutius loco cosmetici à mulierculis adhibita fuerit, cutem illam urere quasi, eamq; rugosam atq; nigricantem reddere. Retulit nobis laudatus Excell. D. D. *Möglingius*, se jam bina vice observasse, postquam occasione horum vinorum lithargyriatorum, & notatorum inde tragicorum effectuum ac læsionum majori studio animum ad externum saturninorum usum attenderit, an tuta sint, aut clam malum quoddam Corpori inferant, de quo antea cogitatum non fuerit, se deprehendisse, infantem unius anni intertrigine laborantem sanum absque prægressâ quadam causa alia subitò ab usu *Cerussæ* externo convulsionibus motibusque epilepticis fuisse correptum & extinctum; Alium robustum, vegetum & obesum pone aures pariter defluxionem talem, serosam, habentem, cui pariter suasu alicujus mulierculæ *cerussæ* pulvis inspersus fuit, illâ cohibita in motus epilepticos incidisse. De *Lithargyrio* mihi quoque narravit, Matronam quandam nobilem pulverem ejus in *rubore faciei*, postquam hic ipsi tanquam singulare & certissimum arcanum deprædicatus fuisset, in petiâ ligatum axillis bis vel ter de die aspersisse cum præsentaneo effectu; verùm exinde subsecuta fuisse *dyspnoeam, lipothymiam, dolores vagos in abdomine, vomituritionem & nauseam.* Plumbum enim, uti proprium acidum continet, ita illud in præparatis suis valdè augetur præprimis in *lithargyrio*, quod juxta *Tachenium in Hippocrat. suo Chymico* cum acidis mineralibus variis commixtis ex Saturno in tale vertitur; atque in aceto ejus, sive tinctura, vel saccharo, vel Cerussa, ad quorum præparationem acetum sumitur, concentratur, & fortiorem vim corrosivam, hincque venenatam magis contrahit; quò plura enim salia acida combinantur, eò acria magis illa redduntur & corrosiva, uti in variis ☿rii ⊖tis; maximè autem ☿r. ⊖to corrosivo, ad cujus præparationem Spiritus Nitri, Vitriolum & Sal concurrunt, sicque omnium venenorum acerrimum evadit, elucet. Solvitur autem *plumbum* & reliqua metalla minus firma vel compacta ♂ præprimis, Saturn. ♃ & ♀, plus vel minus à ventriculo æquè ac extra illum, à fermento sive liquore ejus gastrico, vel menstruo nativo, plus vel minus acido, salino, ut inde saccharum Saturni,

vel

vel Martis in eo productum refolcet, quod fapores, ructus & exhalationes afcendentes è ventriculo fatis abundè teftantur. Hæc, fi vel copiofiora propinantur, aut in juftò majori quantitate exhibentur, ut inde copiofum vel faccharum Saturni vel Vitriol. ♂tis emergat, non poffunt non in eo rodere, pungere, vellicare, inflammare, denudare ventriculum, cruciatus & tormina, colicam, cardialgiam chronicam producere, vaforum conftrictiones, & tandem exulcerationes efficere; vel fi primæ viæ non liberæ funt, nec ante exhibitionem purgatæ à fordibus fuis vifcidis, facilè in vafis capillaribus illa metallica involvuntur à pituita, obftruunt illa, atque poftea foluta pungunt, vellicant, atque dolores caufantur, ut inde magna cum cautela ac prudentia, etiam Martialia, quorum tamen ufus præ omnibus tutus & fecurus eft, & egregiam operam nunquam fatis laudandam corpori humano tàm in obftructionibus, quàm fluxionibus humorum nimiis & cacochymia acidâ præftat, adhibeantur, quod fæpè laudatus *D. D. Möglingius, circumfpectus ac fedulus obfervator* aliquoties in difcurfu mihi inculcavit, & monuit, in praxi hæc etiam circa Martialia probè attendenda effe, licet cautela timida nimis videatur; præftare tamen, omnem adhibere circumfpectionem ac folicitudinem, quàm temeritate aut incuriâ mala admittere, quæ corrigi poftmodum nequeant; Timorem autem non nimium effe debere, ne pariter omittantur, aut protrahantur, quæ ufu metallicorum longè felicius, citius & melius tolli potuiffent. Huic Cautelæ quoad Martialia etiam fubfcribit *Lemery dans fon Cours de Chymie* de ferro & Martis Croco, pag. 208. ubi monet, ferrum loco chalybis intereè fumendum effe, cum hic adeò compactus fit; fieri enim, quod fi ventriculi menftruum debile admodum hunc folvere nequeat, aut penetrare, integrum eum & indigeftum in ventriculo atque inteftinis manere, ea valdè gravare; vel fine effectu cum excrementis rejici; vel craffiores ejus partes cum chylo transcolari, obftruere vafa anguftiora, ftagnare, atque dolores producere acutos; Aut fi Corpus ante ejus ufum non purgetur, itidem fieri poffe, ut in vafis capillaribus materiâ vifcidâ infarctis ftagnet, inflammationes producat, & dolores; Vid. eod. Cap. p. m. 204. Vitriolica enim illa non fine actione fua, h. e. rofione in corpore manent, nec falia quiefcunt; Hinc & *Siemens in difput. fub Præfid. Hofmanni. habit.* de *metallurgia morbifer.* meminit, *Krugium* ipfis dixiffe, illos, qui *Schmalkaldiæ* acuendo & poliendo ferro inferviunt, refpiratione anhelofa corripi, vulgo der Schleiffer-Kranckheit. Quo copiofiora itaque illa vitriola vel acriora ingeruntur in corpus noftrum, eò majus damnum, noxam atque periculum inferunt.

§. II.

§. II.

Acida vegetabilia grata licet & amica corpori noſtro ſint moderatè ſumpta, ſulphur compeſcant, ne exorbitet, & ut exorbitans quieſcat, faciant, imò putredini reſiſtant. Hauſta tn. in nimia quantitate, acriora præprimis, & aſpera magis lædunt pariter, nunc magis, nunc minus, pro diverſitate ſubjectorum, temperamentorum, conſtitutionum, roboris, aut paſſionum, quibus obnoxia ſunt corpora, ut abundè illud ex variis obſervationibus conſtat in ſcorbuticis, hypochondriacis, epilepticis, arthriticis, colicis &c. Tutiora tamen longè ſunt ac 🜊da mineralia, tantamque noxam non inferunt, aut furorem exercent, quantum illa movere ſolent, ſive in fluidis ſint, ſive ſolidis partibus; utrasque enim hæc deſtruere conantur, earumque ſubſtantiam & figuras immutare, & reſolvere; Conſtant enim rigidioribus aculeis, quibus ſe infigunt fortius, pungunt acutius, vellicant acrius, contrahunt validius & conſtringunt, humores coagulant magis, & inflamant, imò diſſecant & diſcindunt, atque hinc interitum partis citius efficiunt. Ut experiamur diverſitatem actionum 🜊. ſimplicis & lithargyriſati, infudimus cani jejuno aceti acerrimi, linguam naresque ſummè ferientis ℥iij ſemis, illicò poſt infuſionem percepimus murmura, canis conabatur exſpuere 🜊tum in ore relictum, aut ſaporem variis motibus excutere; dimiſſus à nobis mox titubavit, & rejecit ſpumam, quæ jam ab injectione aceti in ore confluxit, atque ſtatim ab immiſſo 🜊to difficulter reſpirare cœpit, & ſonorè, latibula quærens, ubi quieſcere poſſet; præter hæc autem nec ejulatibus aut motibus, aut conatibus vomendi nec tormina, vel convulſiones oſtendit, niſi quod quinquies vel ſexies ſpumam, ſeu mucum, qui ipſi ſemper in ore hæſit, ejecerit, donec hora tertia poſt infuſionem ſpirare deſiit, rejecta prius ſpumâ cruore parùm tinctâ. In diſſecto poſt deprehendimus *ventriculum* naturalis & albicantis coloris absque ullo inflammationis ſigno, diſtentum autem aliquantulum & contractum; Ex aperto mucus tenacior & ſpumoſus effluxit, alius tamen, & viſcidior, ac ex ore prodiit; nullibi niſi circa orificium ſiniſtrum ſeu *pylorum* ſuperficialiter & intus ſolum rubuit; in reliquis ejus partibus naturaliſſimum vidimus colorem absque ullâ ruboris & inflammationis notâ, quæ nec in reliquis viſceribus *abdominis, aut diaphragmate* obſervari potuit. Lobi a. pulmonũ inferiores rutilarunt parenchymatis inſtar, & compacti, & in ſuperioribus varia inflammationis ſtigmata apparuerunt; Potiſſimum ergò, quô laboravit, & ab injectione ſtatim aceti ſenſit, fuit ſonora & difficilis reſpiratio. Noluimus infringere vim aceti conceſſo aquæ potu, ne in obſervatione veri effectus turbaremur; Aliàs enim facilè ejus, uti omnium acidorum mineralium intus



ſum-

sumptorum violentiam obtundere aquâ fontana potuissemus, quod circumforanei & agyrtæ benè norunt, quando arsenicum assumunt, eporâ prius aqua fontana, ne conspiciantur, id egisse, aut etiam lacte, quo facto impunè venenum illud deglutiunt, diluendo scil. ac dividendo salia ista, ne in poros tunicarum ventriculi se insinuare, illas rodere, pungere, vellicare aut discindere, vel corrodere, aut exulcerare possint. Insignis itaque diversitas fuit effectuum ab ♱to lithargyriato, cujus quidem ℥j. solum ingessit *Brunnerus*, ac aceto hoc simplici inductorum, utut in utroque æquali tempore mors successerit, sine tamen inflammatione *ventriculi, intestinorum, vesicæ*, aut *reliquorum abdominis viscerum*, nec cruoris per inferiora rejectione, nec tanta sanguinis in corde concretione aut coagulatione.

§. III.

Vitriola metallorum cum solutione sulphuris mixta sese præcipitant non solum, sed etiam colorem nigrum & atramentosum faciunt. Sumat quis sulphur, atque cum Sale Tartari in aqua soluto coquat, ipsi que demum addat Vitriolum ♂tis, mox habebit liquorem nigrum, quô scribi potest. Idem contingit, si Vitriol. ♀ vel ♄ vel Lun. (de ☉ Vitriolo nobis non constat, cùm pretiosum nimis sit metallum, ut idem circa illud experiri non licuerit hactenus;) cum solutione sulphuris miscetur, idem color atramentosus emergit. Celeberrimus D. D. *Hennike, Illustrissimorum Dominorum COMITUM de Hohenloe Archiater, Vir singularis eruditionis, & experientiæ tàm Practicæ quàm Chymicæ* retulit Excellentiss. Domino PRÆSIDI, se expertum fuisse, si lixivium scoriarum reguli ♁ij misceatur cum solutione Vitrioli ♂tis, in momento exsurgere colorem atramentosum, & pulverem secedere in fundum ejusdem coloris. Liquor arsenicalis, & solutio Vitrioli idem præstant, & insignem statim coloris mutationem faciunt. Ita sæpius citatus, nunquam autem satis mihi laudandus *D. D. Möglingius* narravit, *Physicum Marbaccensem* D. D. *Mauchartum, Virum eruditione, & experientiâ clarum*, in sua relatione ad *Deputationem Vinariam*, quam *SERENISSIMUS DUX Noster* instituit ad examinanda vina, inter alia etiam hæc transscripsisse experimenta, solutionem viridis æris cum aceto destillato factam; Acetum itidem destill. in vesica cupreâ; solutionem Vitrioli cypr.; solutionem ☿rii viridis *Hartmanni* ab admixtione solutionis auripigmenti cum Calce viva nigerrimum contraxisse colorem. Ratio mutationis hujus quoad Vitriolum Saturni patet ex *Lemery Cursu Chymico* de *atramento sympathetico*, quod conficitur ex duobus liquoribus, aceto lithargyrii, quod invisibilem Scripturam reddit, & altero, solutione scilicet auripigmenti,

gmenti, quæ priorem in momento visibilem reddit, quamprimum ipsi admovetur, etiamsi Corpus aliquod crassum interponatur, aut murus intersit, modò charta conscripta superius, & alia altero liquore madefacta inferius ponatur. Vel liber prælo includatur, cujus primæ paginæ literæ inscribantur, ultimum autem folium dicta solutione Auripigmenti humectetur, postmodum 4. l. quinquies percutiatur liber, atque prælo fortiter comprimatur, spatio dimidii quadrantis horæ scriptura illa nigrescet. Invisibilem autem esse scripturam illam ✠to lithargyrii factam, ideò, quod Saturni particulæ ab ✠to dissolutæ, sejunctæ & distractæ admodum sint, in poris ✠ti contentæ, ab admotione solutionis auripigmenti autem expelli ex illis, præcipitari, reviviscere, & in plumbum reduci, adeoque nigrum suum colorem iterum recipere; Celerrimè autem nigrescere priorem liquorem Saturni ab atomis solutionis auripigmenti, propter summam volatilitatem sulphuris arsenicalis, quod antea à salibus fixis auripigmenti ligatum erat, nunc autem absorptis his à calc. viv. liberatum suique juris factum aliàs subtilissimum summa sua volatilitate scripturam liberam in momento, prælo autem commissam aliquantùm tardius tingere, nigrumque colorem efficere; Percuti verò librum, quò solutio illa melius penetret, præloque comprimi, ne in auras sulphur volatilissimum avolet; neglectis enim his experimentum hoc ultimum non succedere. De reliquis Vitriolis sive ♂tis, ♀ris, vel ☾æ idem est judicium; illa enim participant, de ♂te, qui pariter niger est, hujusque particulæ præcipitatæ à sulphurea alcalina solutione non possunt non eundem largiri colorem, qualem ipsæ continent.

§. IV.

Regula Chymica universalis est, Acidum & Alcali se præcipitare, sive acida pura sint cum alcali puro mixta, ut spiritus Salis. Vitriol. cum Sal. Tartar; sive acida pura cum alcalibus impragnatis, uti spir. Sal. vel Vitriol. cū solutione sulphuris, vel auripigmenti alcalisata; vel acida impræguat. cū alcal. impragn. ut Vitriol. & solut. Saturn. cum solutione sulphuris, vel auripigmenti; Id quod præcipitatur, aut ad fundum abit, vel sal salsum est, vel magisterium vocatur, varii coloris, nunc albicantis, nunc flavescentis, rubicundi, quandoq; viridis. Quotiescunque ergo liquidum, sive solutio sulphurea alcalina miscetur vel cum aceto communi; vel destillato; vel cum spir. sulph; vel Vitriol; vel Nitr. (quæ omnia acida non impraegnata sunt,) præcipitabitur in colorem album, flavum, & rubicundum; si verò cum solutione metallica misceatur, præcipitatio ista nigrum acquirit colorem.

§. V.

Spiritus vini recipit quidem intra se metallorum solutionem, sive ♀ris,

five Saturni, & extrahit etiam ex sulphure cum sale Tartari mixto Tincturam sulphuris, uti ex Sale Tartari solo, Tincturam Tartari; Metalla tamen non solvit, teste experientia.

# Caput III.

## *Deducens phænomena vinorum lithargyriatorum ex Observationibus II. Capite enumeratis.*

§. I.

POsitis fundamentis, quæ experientia probavit hactenus & firmavit, facilè est, omnium circa vina lithargyriata ratione symptomatum, characteris, & probæ observatorum accidentium rationes reddere, atque quod verius sit, eruere.

§. II.

Non ergò miramur, tot tantasque turbas excitari in phænomenis productas à potu hujus vini adulterati, deliria, asthma, dolores, rosiones, ardorem ventriculi, ejus exulcerationes & adjacentium viscerum, febres, tabem, hydropem, Colicam paretico-epilepticam, variasq; cutis defædationes; cum ex observ. 1. Saturnina per sua spicula acida rodant & constringant non solum vasa sanguiveha ventriculi, ea coarctent, motum humorum in eo retardent atque stagnare faciant; sed etiam nervos ejus vellicent, ut inde citatiori fluxu sanguis feratur ad illum, qui cum ob vasa capillaria contracta, & corrugata, refluere non potest, subsistit; hinc ardet non solùm ventriculus, sed & in toto Corpore calor febrilis accenditur, punctisque nervis ventriculi vicini nervi pnevmonici contrahuntur quoque, qui lobos pulmonum, quibus inseruntur, pariter constringunt, vi observ. II. atque circulum sanguinis impediunt & inflammant plus vel minus, nunc instar parenchymatis, nunc stigmatum formâ, aerisque ingressum sufficientem impediunt, sicque asthma producunt. Delatæ post particulæ hæ ✝idæ Saturninæ ad spiritus animales, qui secundum observ. 5. illos quoque recipiunt, motum eorum turbant, fibras cerebri pungunt, atque deliria maniaca efficiunt. Hærentes in ventriculo atque intestinis particulæ hæ plumbeæ agunt non solum in tunicas ejus & vasa, sanguinisq; motum ibi impediunt, ut vel abscessus generetur; vel rodatur & exulceretur, pro diversitate copiæ haustæ; sed fertur vis illa hostilis quoq; ad vasa lienaria, idque eò facilius, cum ingesta in sinistra potius ventriculi parte hæreant, & eò magis inclinent, ac ad dextram, eaque pariter coarctat, ut sanguis & ibi stagnare & putrescere debeat. Vellicant post intestinorum tunicas & nervos tàm proprios, quàm plexus hepaticos, ut inde non solum cruciatus

ciatus isti nascantur, sed etiam obstructis ductibus biliariis bilis in sanguinem regurgitet, totumque corpus tali colore defœdet. Transcolatus ad chylum, illum coagulat, aut tenacem reddit, ut difficulter moveatur, vel stagnet; Transvectus ad nervos, punctionibus suis illos vel constringit quasi & contorquet, vel serum circa illos coagulat, ut compressi vel contorti spirituum animalium influxum sufficientem non admittant. Transmissus ad musculos, vellicationibus suis ad varios motus illos impellat.

§. III.

Hoc autem mirum est, quod Vir tantæ eruditionis, lectionis & experientiæ chymicæ, qualem DN. *SEERUP* ex dissertatione sua judicamus, nescio, quo amore vel studio à lithargyrio contra veritatem, & propria sua principia fascinari se passus fuerit, ejus provinciam tanto cum fervore contra *Dn. Jægerschmidium* capere, atque tàm prolixè contra tot celeberrimorum Practicorum observationes, contra tot sanas de ♄ninis subministratas cautelas, lithargyrium defendere, atque omnia mala, quæ hoc perpetravit, ad vinum acidum unicè devolvere, quo a. successu, videbimus, atque totam ejus apologiam in tres classes dispescemus, quarum prima vino acido omnes istas turbas adscribit. Secunda Observationibus contra lithargyrium adductis respondet; Tertia verò miraculosos effectus ab usu ♄ninorum tàm externo, quàm interno productos recenset. Mirari a. satis non possum, quî lithargyrium ab omni labe & funestis suis operation bus liberare voluerit, cùm tamen Virum non latuerit observatio *Brunneri*, qui cani aceti lithargyr. ℥j. injecit, à quo atrociora ferè, ac ab ipso arsenico passus fuit symptomata, quam tamen historiam reticuit, cùm aceto tantam vim adscribere non potuerit. Novit pariter observationem *Fernelii*, ex quibus & aliis ab ipso allegatis talia scribere vel judicare abhorruisset. Non negamus ab austero vino lædi ventriculum & coctiones, coagulari humores, constipari alvum, excitari convulsiones, nasci Colicam, non tamen tantâ cum vehementiâ, pertinaciâ, tantisque cum symptomatibus & malignitate, ac à ♄ninis. Quis n. unquam observavit à potu vini immaturi acidi tantas inflammationes, excoriationes, exulcerationes & erosiones, & tam subitaneas, quales ab ♀ito lithargyrii vinis immixto inductæ fuerunt? Constat, viciniam nostram, ubi aliàs montes lachrymantur ♀itum, & istiusmodi vina immatura & acida per plures annos, imò lustra ab incolis & militibus largiter hausta fuerunt, ab omn bus tamen hisce symptomatibus penitus liberam fuisse, cùm à fuco quoque libera fuerit; Imò in ipsâ hac nostrâ Civitate, quæ ante duo lustra truculentiâ hac tantum non oppressa fuit, postquam fraudem hanc plurimi tam vietores, quàm caupones tectè

 qui-

quidem exercuerunt, omnes isti, qui à cauponibus vinum vel non emerunt, vel in eorum ædibus non biberunt, à torminibus & cruciatibus hisce immunes evaserunt, licet eorum domestici per aliquot annos austerum & acidissimum hauserint vinum, ut acidius gusti vel dari nequeat; aliis interea, quos dulcedo inescavit, miserrimè patientibus, aut enervatis elumbibus redditis, pendulis artubus & resolutis incedentibus, aut neci traditis; plurimi enim miserrimè perierunt. Quî E. vini acor accusetur, tanquam unica causa horum malorum, & lithargyrium sive saccharum ♄ni excusetur non video, cùm tamen ipse nimium ejus usum non absque ratione periculosum dixerit. Eadem res est, acido vino unicè adscribere velle omnia hæc mala, ac si quis scorbuticum propinato vel arsenico vel ☿♎to corrosivo enecâsset, causam autem mortis salibus acribus scorbuticis unicè attribueret, èccontra arsenicum vel ☿♎t. corrosivum ad mortem inferendam planè nihil egisse, diceret. Acetum illud acerrimum, cutem etiam rodens, quod juxta observat. 2. in triplo majori quantitate infusum fuit cani, ac ✠it. lithargyrii, triplo mitiora & pauciora symptomata induxit. Insignes quidem turbas, dolores, tormina motusque convulsivos movent aliàs vermes, quos in vinis immaturis & acidis accusat; cum autem *ipse* cum *Panarolo* plures in generosioribus & exinde parato ✠ asserat, non video, quo jure illis funesti hi effectus attribuantur, cùm nemo hactenus generosius vinum accusaverit. Cumque igitur Clarissimus Vir rejiciat argumentationem à morbis metallurgorum ab effluviis & exhalationibus metallorum, ac variorum eorum præparatorum, plumbi scil. usti pulvisculis & atomis, aut à nimio sacchari Saturni usu natis, ad ipsius vel plumbi vel aceti lithargyrii naturam acidam & venenatam, non videmus rationem vel dubitationis vel negationis, cùm ipse norit ex *Tachenio* aliisque, ex plumbo cum acidis mineralibus variis commixtis fieri lithargyrium, & ex hoc, vel cerussa, vel minio mediante ✠to parari saccharum Saturni, adeoque in his omnibus acidum esse concentratum; Colligere potuit ex *Fernelio* & *Palmario*, ex usu plumbi, ejusq; pulvere copiosum in ventriculo fuisse eductum Vitriol. Saturni. Novit quoque tàm à crudo, quàm ejus præparatis sive externè sive internè adhibitis nata fuisse eadem circa ventriculum & pulmones symptomata, rosiones, inflammationes, tormina, tremores & paralysin. A quocunque igitur metallo iidem semper & specifici effectus profluunt, & symptomata, quæ ab ejus effluviis, exhalationibus, præparatis, atomis & pulvisculis producta fuerunt, illa vel unius ejusdemque erunt naturæ, vel ex ejusdem principiis & particulis influxerunt & egerunt. A plumbo autem crudo eadem notata fuerunt symptomata, ac ab ejus præparatis, E. iisdem

agunt

agunt principiis & particulis, & erunt ejusdem naturæ & essentiæ. Ab aspersione n. lithargyrii juxta observ. . productum fuit asthma, conatus vomendi cum torminibus &c. à pulvere Saturni in jusculis loco sacchari sumpti gravissima nata fuerunt symptomata, qualia in fodinis experiuntur fossores; qualia passi sunt, qui vinum lithargyriatum biberunt; cur E. non liceat argumentari à symptomatibus Metallicolarum & figulorum, à fumis, effluviis, atomis & pulvisculis Saturni inspiratis natis, & ab usu sacchari Saturni largiori productis ad symptomata à vini lithargyrio adulterati potu nata, & asserere, illa non ab ejus acore, sed lithargyrii particulis acidis corrosivis orta fuisse. Quod attinet 3. miraculosos ejus effectus in morbis periculosissimis præstitos, ut rem brevibus expediamus, ipsi objicimus, quod *Daniel Ludovici* in pharmaciâ suâ Dissertat. I. Cap. de roborantibus temperatis & infrigidantibus habet; Quoad internos Saturninorum usus, vim Anti♀ream quidem hic admodum claudicare, attemperantem verò vix decimo ferventiorum hypochondriacorum, aut tabidorum quadrare, phthysi is autem perparùm conferre, sæpè dejectos horum omnium ventriculos magis pervertere, passim deprehendimus; & de Tinctura antiphthysica paulo inferius, illam utplurimùm infidam esse; Spiritus ejus ardens, quem adeò extollit, nil nisi Spiritus ✠ti est, teste *Charras Chym.* pag 340. Et sic de reliquis. Omnes hinc practici, quotquot sunt, parci admodum sunt in præscribendis eorum præparationibus, nec, nisi ultima urgeat necessitas, in nimio æstu morborum ad temperandum illum progrediuntur, in minimâ tamen dosi. Et licet singularis aliquoties effectus ex interno eorum usu observatus fuerit, de quo tamen adeò certi non sumus, utut illum negare nolimus, non desinit tamen esse venenum. Arsenicum enim licet nonnullorum Medicorum & Chirurgorum unicum quartanarum asylum sit, & felicissimè illas fuget; licet in cancro exulcerato præstantius non sit præparatis arsenicalibus, interim arsenicum manet venenum, & Mercurius corrosivus omnium mineralium maximum venenum est, etiamsi Chirurgi illum im̄ sceant aliis ☿rii ♎t. in cura luis ♀æ & exterìè quoq; feliciter adhibeant. Cecinit E. triumphum ante victoriam Dnus SEERUP, nec curru videmus, uti loquitur, triumphali eminere Triumphatorem suum Lithargyrium. Manet enim venenum, & ex eo parantur famosissima illa venena lenta. Nec truculentiam hujus venenosi potus lithargyr. minuit, non omnes eo læsos fuisse, quod in illis solùm observatum fuit, quibus vel aquæ potus ordinarius fuit, hancque mox, postquam largius illud hauserunt, superbiberunt, durioribus laboribus assueti & simplici diæta usi fuerunt; vel uti Excell. D. D. Camerarius in citatâ Disput. loquitur, quo delicatior est Tinctura, quo dosis ejus minor, usus parcior & infrequentior.

§. IV.

§. IV.

Mutationes colorum vinorum lithargyr. ab infusis dictis liquoribus factæ dependent à liquoribus præcipitantibus, & solutis vino additis, horumque coloribus; & quidem niger & atramentosus ab instillatione liquoris auripigm., sulphure ejus alcalino & Vitriol. Saturni. juxta Observ. 3. Rubicundus, flavus, obscurus, vel albicans, uti in lacte virginis à dictis istis alcalinis & acidis. Nota E. characteristica præsentis lithargyrii in vinis est, quod ab affusione dictorum liquorum congredientium alcalinorum & acidorum turbentur vi Observ. 4. & vel nigrescant, vel albescant, aut obscurè rubescant, undecunque illud accesserit; sive cum ♃t. lithargyr., sive ab ipso vini in vase stanneo detenti acido abrasæ, quod facile fit, si stanno multum plumbi inhæret, vinumque austerum admodum est; quo acidius enim vinum est, eo citius abradit particulas Saturninas; Eo tardius, quo tenuius; Vappidum enim vel nimis tenue, quod spicula sua dimisit, difficulter vel planè non penetrat. Emissa E. è dolio certa vini quantitas in vase stanneo asservata ab instillatione solutionis auripigm. nigrescit, salvo lithargyriique experte integro dolio.

§. V.

Non a. succedit experimentum, nec mutatur color vinorum lithargyr. leviter tinctorum præprimis, nisi solutio auripigmenti recens sit; particulæ enim ejus sulphureæ, quæ volatiles ad modum sunt, avolant potissimæ. Recens a. levissimam etiam Tincturam prodit, (quod neque Spir. Vitrioli. præstat, neque Spir. aluminis, aut ejus solutio, vel etiam Salis Tartari (tanquam tenuia nimis, non concentrata) propter summam sulphuris sui volatilitatem, quod in momento omnes vini atq; Tincturæ partes penetrat juxta Observ. 3. ea turbat & præcipitat. Præcipitat quoq; dicta hæc solutio auripigm. in sufficiente quantitate vina immatura & acida, austera; Alcali enim Calc. viv. & acidum vini agunt in se invicem, atque se præcipitant, non autem in sedimentum & colorem nigrum, quia nullæ particulæ metallicæ ipsi insunt.

§. VI.

Feces vini sensibus externis atque igne examinandæ sunt, quia particulæ Saturninæ ab eo secedunt ad fundum, & hinc vel gryseæ sunt, colorem lithargyr. naturalem referentes; vel splendentes & specularis nitoris, ob admixtam & à tæniis sulphuratis accedentem, aut sine hisce additam Marcasitam, quæ Saturninæ naturæ est.

§. VII.

Color Spiritus vini à lithargyrisato destillati atramentosus ab affusione liquoris auripigm. contractus non provenit à particulis Saturninis in vino existentibus, atque cum Spiritu progredientibus, quod non fit, etiamsi centies destilletur teste *Zwelfero in animadv. in pharm. August. de lact. virg* sed oritur à sordibus vitriolicis à rostro vel supremo vesicæ cupreæ secessus, ipsique Spiritui in transitu accedentibus, quas juxta observ. 5. recipit, non autem solvit, Metallicæ autem partes cum spiritibus tam facile absque additione nunquam prodeunt.

TANTUM.